

BEYAZIT'TA BİR KÜLTÜR ORTAMI: KÜLLÜK KAHVESİ

Özet

Kahvehaneler, ortaya çıktıkları günden bu yana insanların toplanma, görüşme, karar alma, görüş alışverişinde bulunma gibi misyonlar üstlenmiştir. Edebiyatçı kahvehanelerinin de edebiyatçıların yazarlık kariyerlerinde ve anılarında büyük önemi olduğu görülür. Reşat Nuri Güntekin, Yahya Kemal Beyatlı, Necip Fazıl Kısakürek, Tarık Buğra, Peyami Safa, Cahit Sıtkı Tarancı gibi edebiyatımızda derin iz bırakmış olan yazar ve şairler, edebiyatçı kahvehanelerinde yetişen ve bu kahvehanelerde gençlerin yetişmesine vesile olan isimlerden bazılarıdır. 20. yüzyılın başlarından 1950'li yıllara kadar varlığını sürdürmüş olan Küllük Kahvesi, yüzyılımıza damga vurmuş onlarca edebiyat, sanat, fikir ve düşünce insanının yetişmesinde çok büyük rolü olan edebiyat mahfillerinden biridir.

Anahtar Kelimeler: Kahvehane, Edebiyat Kahvehanesi, Küllük Kahvesi.

THE CULTURAL ENVIRONMENT IN BEYAZIT: KÜLLÜK COFFEEHOUSE

Abstract

Coffeehouses have undertaken to becoming the meeting, interview, decision making place of people from emergence of coffeehouses. Man of letters coffeehouses appears to be important for litterateurs' writing career and memories. Reşat Nuri Güntekin, Yahya Kemal Beyatlı, Necip Fazıl Kısakürek, Tarık Buğra, Peyami Safa, Cahit Sıtkı Tarancı who left indelible impressions in our literature are some of the important examples that they grow in the coffeehouse and conduce to upbringing young in the coffeehouses. Küllük Coffeehouse that it continued its existence from early 20th century to 1950s is one of the literaure places which they have a big role to train tens of litterateurs, artists, and thinkers.

Keywords: Coffeehouse, Literature Coffeehouse, Küllük Coffeehouse.

GİRİŞ

Mekânların insan psikolojisi üzerindeki etkileri, insanın maddi ve manevi kazanımları üzerindeki katkıları yadsınamaz bir gerçektir. Mekânlar, bireylerin ve grupların duygu ve düşünce dünyalarının gelişmesinde, zenginleşmesinde üst düzeyde bir rol yüklenmiştir.

Son yıllarda yapılan şehir çalışmaları, mekânların mimari yapıları ve fiziksel özellikleri ile ilgili olmakla birlikte, mekânların bireyler ve gruplar üzerindeki sosyal etkilerinin araştırılmalarına yönelik çalışmaları da bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda kahvehanelerin, önceki dönemler ışığında edebiyat kıraathanelerinin, dönemin sanatçıları ve bu kahvehanelerin müdavimleri üzerindeki etkilerinin araştırılması da öne çıkması gereken çalışma alanlarından biridir.

Sosyal, kültürel ve edebî hayat içerisinde bir yeri olan hemen her hareket, ekol ve düşüncenin ortaya çıkma, ilerleme ve gelişme sürecinde etkisi olan bir mekânı bulmak mümkündür. “Çoğu felsefi ve sosyolojik akımın, edebî ekollerin oluşumunda ve yayılımında etkili olan mekân, kahvehane ekseninde âşık tarzı gibi verileri havada olan bir sözlü kültürün ayağının yere değdiği ve kaybolmamak üzere tutunduğu bir unsur olmuştur. Çünkü mekân, sahip olduğu düzenleyicilikle de edebî ve sanatsal imkânın aynı zamanda ilham/inspiration kaynağını barındırmakla kalmaz; sağaltıcı bir etki de yapar. Zira sorgulama ve yeni fikirleri bu mekânların birlikte teneffüs edilen ortamı oluşturur” (Balkaya 2013: 887).

Edebiyat mahfillerinin ve özelde edebiyat kahvehanelerinin, edebiyatçıların yazarlık kariyerleri ve anıları için büyük önem taşıdığı aşikârdır. Özellikle edebiyat dünyasına adım attıkları ilk gençlik yıllarında, kendileri için rol-model olma özelliği taşıyan büyük edebiyatçılarla aynı havayı solumak, belki aynı masada oturmak, bire bir iletişim hâlinde olmak ve onlardan bu şekilde daha çok istifade edebilmek gibi avantajlı noktalar, genç edebiyatçıların edebiyat dünyasına daha güçlü bağlarla bağlanmalarına yardımcı olmuştur. Bu etkileşim ortamında kendilerini geliştirme imkânı bulan, yeni meraklar edinen ve daha iyi birer edebiyatçı olmayı kendilerine hedef olarak gören bu genç yazarlar, yazdıklarını edebiyat mahfillerinde birbirlerine okumuş, kimi zaman büyük tartışmalara girişmiş, kimi zaman da kendilerinden önceki kuşaklara yönelik isyanlarını yeni edebiyat dergileri yayımlamaya karar vererek ortaya koymuşlardır. Böylelikle bu edebiyat mahfilleri pek çok edebiyatçı için bir “okul” işlevi görmüş, farklı fakültelerde öğrenim görüyor veya farklı işlerde çalışıyor olsalar bile edebiyat eğitimlerini bu mahfillerde almaları için genç edebiyatçılara büyük imkânlar sunmuştur. Pek çok edebiyatçının hatıralarından yola çıkarak bu mahfillerde kimin kiminle yan yana

oturduğu, hangi sohbet ve tartışmaların yapıldığı, hatta ünlü edebiyatçıların zaaflarının neler olduğu gibi konularda bile bilgi sahibi olunabilir (Özata Dirlikyapan 2010: 1109).

Bu iletişim ortamı, pek çok edebiyat dergisinin ilk tohumlarının edebiyatçıların müdavimi oldukları kahve, pastane ve meyhanelerde atılmasına da yol açar. 1950’lerden 1970’lere kadar edebiyatçı mekânı sayılabilecek yerlerin başında dergi idarehaneleri gelirdi (Oktay 2006: 64). Cumhuriyet’in ilk yıllarından 1970’li yıllara kadar olan dönemde ne kadar hareketli ve renkli bir edebiyat ortamı olduğunu o yıllarda çıkan edebiyat dergilerine göz gezdirerek bile anlayabiliriz.

Zaman kavramının gerçekliğine tabi olan pek çok şeyin değişmesi gibi, edebiyat mahfilleri de zamanla değişime uğrayarak ve çoğu yerde izleri bile silinmiş olarak eski günlerdeki şaşasını günümüzde büyük ölçüde kaybetmiştir. Ahmet Oktay, günümüz yayıncılığı ile edebiyat mahfillerini değerlendirirken konuya şu şekilde bir bakış açısıyla yaklaşır:

Günümüz koşullarında üç dört yazarın, şairin bir araya geldiği ve bir iki saat sohbet ettiği bir yer olarak edebiyatçı mekânlarında söz etmek, bir anlamda edebiyatın ‘manifaktür’ döneminden konuşmak demektir. Edebiyat, bir endüstri artık. Genel yayın yönetmenleri, editörleri, tasarımcıları, üç dört odalı yayınevleri var. Daktilonun yerinde yeller esiyor, saçı başı dağılmış düzeltmenler de yok artık. Herkesin önünde bir bilgisayar. Postayla gelen ‘disketler’ ve ‘elektronik posta’ ile çözümleniyor yapıtların oluşturulması, teknolojik edebiyat. Bu teknolojileşmenin, ister istemez şifahi (sözel) iletişimi de gereksizleştirdiği de söylenebilir. Usta/çırak ilişkilerinin de sonuna gelmiş gibiyiz. Herkes, daha yapıtları yayımlanmadan, reklam aracılığıyla üstlendiği ve ‘bir numara’ ilan edildiği için, böyle bir nitem anlamsız ve yararsız hâle gelmiş bulunuyor. Artık her genç yazar, 50 yıllık yazarın eşiti olarak mesleğe başlıyor. Bu teknolojikleşmiş sektör, kendisiyle sohbet edilecek, bilgi edinilecek ‘ustayı’ gereksizleştirmiş; buna karşılık kitap tanıtıcılarını, pazarlama uzmanlarını devreye sokmuş durumda (Oktay 2006: 63).

KAHVEHANE KÜLTÜRÜ

Kahveyi keşfeden Şazeli tarikatının kurucusu Ebu’l Hassan Şazeli’dir. Kâtip Çelebi’nin rivayetine göre Şeyh Şazeli, 1258’de Hacc’a giderken yolda müridi Şeyh Ahmed ile beraber sohbe daldıkları sırada kendisine verilen kahve çekirdeklerini kaynatarak içmiştir. Bundan dolayı Şeyh Şazeli, kahveci esnafınca “pir” kabul edilir. Önce Habeşistan ve Yemen’de, ardından Mekke’de ve Kahire’de tanınan kahve, Solakzâde’ye göre Yavuz Sultan Selim’in Mısır seferini takip eden yıllarda Müslüman tüccarlar tarafından -Yemen, Cidde, Kahire ve İskenderiye’den geçerek- İstanbul’a getirilmiştir.

Gündelik hayatta tanınması ve yaygınlaşması ise Kanunî Sultan Süleyman devrinde olmuştur (Emeksiz 2009: 123).

Kahvehaneler hiçbir devirde sadece bir şeyler içilip geçilen yerler olmamıştır. Satranç, tavla, dama, piket, bezik ve türlü kâğıt oyunları, gençler arasında yüzük ve tuğra oyunları buralarda oynanmıştır. Buralarda günlük, siyasal ve edebî sohbetler edilmiş, mahalleli birbiriyle buralarda buluşmuştur. Boş zaman avcısı şeklinde de nitelenen kahvehaneler, zamanla örgütlü eğlencenin satın alındığı kamuya açık ilk din dışı boş zaman işletmeleri olmuştur (Emeksiz 2009: 135).¹

Kahvehanelerin halk edebiyatı ve özelde âşık şiiri ürünlerinin ortaya çıkması ve yayılması hususlarında ayrı bir önemi vardır. “İstanbul kahvehanelerinin halk edebiyatına özellikle sözlü kültür alanının gelişmesine katkı sağlayan birer kültür ortamı olduğu bilinen bir gerçektir. 16. yüzyıldan günümüze kadar sürüp gelen âşıklık geleneğinin gelişmesi, şekillenmesi, kendini ifade etmeye yarayan bir ortam bulabilmesi kahvehanelerle mümkün olmuştur. Eğlendirme, sosyalleştirme, güzel zaman geçirme amaçlarının yanında, sanata dayalı iletişimin gelişmesine katkıda bulunan mekânların başında İstanbul kahvehaneleri gelmektedir. Âşıklardan başka “Meddah”, “Karagöz” gibi teatral sanatlar da seyircisiyle bu mekânlarda buluşmuştur. Yazılı kültürün yaygın olmadığı, modernleşme öncesi Osmanlı toplumunda kahvehaneler her türlü sözlü kültür ürünlerinin aktarıldığı, eğlendirirken bilgilendiren aynı zamanda sanat icra edilen mekânlar olarak değerlendirilmelidir” (Duvarcı 2012: 76).

Salâh Birsal’in *Kahveler Kitabı*’ndan² öğrendiğimize göre, 1871 yılında yapılan bir sayımda sadece Beyoğlu’nda 1259 kahve vardır. İstanbul’un kahvesi en çok olan semti de burasıdır. Beyoğlu’nu 1133 kahve ile Eminönü ilçesi izler. Fatih’teki kahve sayısı ise 857’dir. Yine Salâh Birsal’in anlattığına göre, 19. yüzyılın başlarında İstanbul’un hemen her kıyısı baştan başa kahvedir. Öte yandan Galata ve Tophane’deki kahveler bazı yabancı yazarların ilgisini epey çeker. Üsküdar semtinde de 19. yüzyılın ilk yarısında pek çok kahve vardır (Özata Dirlikyapan 2010: 1095).

Salâh Birsal’in belirttiğine göre kahvesinde gazete ve dergi bulundurarak müşterilerine sunan ilk kahveci Okçularbaşı’nda 1857 yılında açılan Uzunkahve’nin sahibi Sarafim Efendi’dir. Bu kahve ramazan geceleri bir şiir ve edebiyat yuvası hâlini alır. Namık Kemal, Süleyman Paşa, Hasan Suphi gibi isimler ve diğer pek çok edebiyatçı ve gazeteci

¹ Kahvehaneler ile ilgili literatür konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. YAŞAR, Ahmet (2005). “Osmanlı Şehir Mekânları: Kahvehane Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3 (6): 237-256.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. BİRSEL, Salah (2002). *Kahveler Kitabı*, İstanbul: Sel Yayıncılık.

çoğunlukla burada toplanır ve matematikten edebiyata, siyasetten toplum bilime kadar her konuyu masaya yatırır. Uzunkahve daha sonraları Okçularbaşı Kahvesi diye de anılmaya başlar. En sonunda Sarafim Efendi Kırathanesi adını alır. Burada artık kitap satışı da yapılmakta ve kahveye gelen müşteriler masaların üstünde son çıkan kitapları bulabilmektedirler. Bu kahvenin ilginç yanı, yalnızca İstanbul sınırları içindeki okuryazarlarla değil taşrayla da ilişki kurmuş olmasıdır. Herhangi bir konuda bilgi isteyen kişilerin mektupları karşılıksız bırakılmaz. Denebilir ki Sarafim Efendi’nin kırathanesi, yüklendiği işlevle “kırathane” nitelmesini tam anlamıyla hak eden kahvelerden biri olmuştur. Öte yandan, Birsal’in belirttiğine göre kahveye sarhoş gelmek, yüksek sesle konuşmak, masaya çat çat vurarak “bana bir kahve” diye bağırarak, yan oturmak kesinlikle görülmeyen hareketlerdir (Özata Dirlikyapan 2010: 1096).

Bayezid Camii civarında, Kanuni devrinden beri kahvehanelerin bulunduğu bilinmektedir. Bu bakımdan, gerek Küllük Kahvesi gerekse 1930’ların sonuna kadar Bayezid Medresesi çevresindeki sıra kahveler, meydana aynı zamanda bir sürekliliği ifade eder (Ayvazoğlu 2013:1).

İstanbul’un kültür, sanat ve edebiyat hayatına yön veren pek çok önemli kahvehane vardır. Sarafim Kırathanesi, Küllük Kırathanesi, Marmara Kırathanesi, Acemin Kahvesi, Adliye Kırathanesi, İhsan Kırathanesi, İkbâl Kırathanesi, Fevziye Kırathanesi, Eftalikus Kahvesi vb. İstanbul’un kültür dokusunda çok önemli yeri olan kahvehanelerden bazılarıdır.

KÜLLÜK KAHVESİ

Küllük Kahvesi, Bayezid Camii’nin Beyazıt’a bakan kapalı kapısı önüne yerleştirilmiş, üstü mermer masalarla, bahçeyi ortasından ikiye bölen dar yolun öbür yanındaki, sahibi Mahir Sönmez olan ünlü Emin Efendi lokantasının mutfak bölümüne bitişik, önü tümüyle cam, tek katlı, limonluk benzeri bir yapıdan oluşmuştu. Bu bölümde çoğunlukla öğretmen emeklileri, üniversite öğrencileri prafa, blum, pastra ya da briç oynar; tavlacılar zar atarlardı. Kahve ocağı da buradaydı (Sudi 2004: 30). Bayezid Camii’nin güneye bakan ağaçlıklı, kuytu, serin bir kısmında yer alan Emin Efendi Lokantası ve Küllük Kahvesi bütün sanatçı, edebiyatçı ve bilgin kimselerin önce yemek yedikleri sonra da çay, kahve içip birbirleriyle konuşup tartıştıkları bir edebî mahfil hâline dönüşür (İşli 1994: 169). Gerek Emin Efendi Lokantası ve gerekse Küllük Kahvesi özellikle yaz aylarında olmak üzere sürekli kalabalık bir ortamın olduğu mekânlardır.

Arif Dino’nun “Döner kebab/Dönmez olsun” mısralarından ibaret şiiri, Küllük müdavimi parasız entelektüellerin midelerinde Emin Efendi Lokantasından etrafa yayılan nefis

döner kokularının yarattığı sancıyı ifade etmektedir (Ayvazoğlu 2010: 132). Bu nedenle Emin Efendi Lokantasını Küllük Kahvesinden çok da ayrı tutmamak gerekir.

1936 yılında, soğuk bir Aralık günü dört hamalın omuzladığı çıplak bir tabutta Beyazıt’a getirilen Mehmed Âkif’in cenazesinin Küllük Kahvesindeki üniversiteli gençler tarafından fark edildiği ve tabutun üzerine Emin Efendi Lokantasından alınan bayrağın örtüldüğü söylenir (Ayvazoğlu 2010: 134).

Küllük Kahvesinin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber muhtemelen asrın başlarında teşekkül etmiş olmalıdır (akt. Sökmen 2012: 77). Küllük Kahvesinin sahibi ufak tefek, kırpık kırçıl bıyıklı, mavi gözlü, ağırkanlı, sanki sürekli esrikmiş izlenimini bırakan İsmail Hakkı Beyazıt’tır (Sudi 2004: 39).

“Küllük”, esas itibarıyla bir açık hava kahvesidir. Baharla birlikte şenlenir ve yaz günlerinde arı kovana gibi işler (Ayvazoğlu 2013:1). Bahar ve yaz aylarında Bayezid Camii’ni ve meydanı çevreleyen kestane ve çınar ağaçlarının altına kurulan masalar ile kahve sokağa taşar. Ayrıca eski ve ulu bir caminin çevresinde oluşu da bu kahvehanenin atmosferini etkileyen özelliklerdendir (İşli 1994: 169). Bu mistik atmosferin de Küllük Kahvesinin müdavimleri üzerinde etkileyici bir husus olduğu söylenebilir.

Kış ayları geldiğinde Küllük Kahvesinin müdavimleri, göçmen kuşlar gibi dağılıverir. Bu şekilde Küllük Kahvesinin edebiyat, kültür, sanat hatırı için bir araya gelen müdavimleri dağılınca Küllük Kahvesi zaman öldürmek için tavla, domino, briç oynayan kişilere kalır (Sudi 2004: 67). “Yaz aylarında mekân tuttıkları Küllük Kahvesini at kestaneleri daha güzelim yapraklarını dökmeden terk ederek Şehzadebaşı ve Aksaray kahvelerine göç eden ‘kırlangıçlar’ın bir adı da ‘Esafil-i Şark’tır” (akt. Ayvazoğlu 2010: 140).

Elbette Küllük Kahvesinin nargile tiryakisi müdavimlerinin yanı sıra, tavla ve domino gibi oyunlara meraklı müşterilerinin bulunduğunu da unutmamak gerekir. Daha da önemlisi, “Küllük” bir buluşma merkezidir, randevular burada verilir (Ayvazoğlu 2013:1). Bu mekâna en çok rağbet edenler edebiyatçılardır. Şairler, romancılar, gazeteciler, hikâyeciler hep bu mekânı tercih etmekte, burayı bir mahfil olarak görmektedirler (İşli 1994: 169).

Küllük Kahvesinin edebî açıdan önem kazanışı Cumhuriyet’in ilanından sonraya rastlar. 1920’li yıllarda salaş binasıyla var olduğu sanılan kahve eski Harbiye Nezareti binasının İstanbul Üniversitesine verilmesiyle üniversite hocalarının, edebiyatçıların toplandıkları bir yer hâlini alır. 1939’da Bayezid Medresesinin Belediye Kütüphanesi olarak açılması, Beyazıt Devlet Kütüphanesinin ve Zeynep Hanım Konağı’nın (Fen ve Edebiyat

Fakültesi) ve Sahaflar Çarşısının bu civarda bulunuşu da eklenince bu yer edebiyatçı, bilim adamı, sanatçı kişilerin sıkça devam ettikleri bir mekân hâline gelmiştir (akt. Sökmen 2012: 77). “Küllük”, üniversitede okuyanlar ve civardaki kütüphanelerde vakit geçirenler için vazgeçilmez bir mekândır. Sabah erken saatlerde bu kişiler Küllük Kahvesinde kahvaltılarını yapıp çaylarını içerler ve ardından da her biri kendi işine koyulur.

1933 yılındaki Üniversite Reformu’ndan sonra yurt dışından davet edilen yabancı hocaların da buraya gelmeye başlaması, mekânın daha da canlanmasını sağlamıştır (Ayvazoğlu 2010: 133). Üniversite hocaları, son derslerini verdikten sonra soluğu “Küllük”te alır. Çok geçmeden gazeteciler, şairler ve yazarlar da “Küllük”teki yerlerini alırlar (Ayvazoğlu 2010: 131).

Üniversite, kütüphane, sahaflar çarşısı gibi kültür odaklarının tam ortasında yer alan “Küllük”ün insan potansiyeli bunlarla sınırlı değildir. Osmanlı döneminde devlet yönetim merkezi olarak devlet memurlarını ve üst düzey bürokratların hâkim olduğu Babiali, Cumhuriyet’ten sonra bürokrasinin Ankara’ya taşınmasıyla gazetelerin ve yayınevlerinin merkezi hâline gelmiştir. Gazetecilerin, akademisyenlerin, edebiyatçıların, üniversite öğrencilerinin oluşturduğu okur-yazar tabaka -40 yılı aşkın bir süre boyunca- “Küllük”te tanışmış, buluşmuş ve tartışmıştır. “Küllük” bütün bu arka planıyla, onu besleyen insan potansiyelini bünyesinde taşıyan kurumların orta noktasında bulunuşuyla kültüre meraklı pek çok farklı meslek grubundan insan için “akademi” olarak anılmıştır (Sökmen 2012: 78). Henüz yirmili yaşların başında olan Tarık Buğra’nın alanlarında otorite kabul edilen Ali Nihad Tarlan, Rıfki Melûl Meriç, Mükrimin Halil Yınanç, Selim Nüzhet ile aynı masada oturabiliyor olması “Küllük”ün nasıl bir eğitim ve öğretim mekânı olduğunu anlamamız için konumuza ışık tutmaktadır (Sökmen 2012: 79).

Küllük Kahvesinin müdavimlerinden Edebiyat Fakültesi başkâtibi şair Sıtkı Akozan’ın “Küllüknâme”³ adlı bir şiiri bulunmaktadır. Küllük Kahvesinin müdavimlerinin ve bu müdavimlerin bazı özelliklerinin belirlenmesinde “Küllüknâme” şiiri büyük önem arz etmektedir. Yusuf Çağlar, Türk Edebiyatı dergisindeki yazısında Kesriyeli Sıtkı Akozan’ın bu şiirine yer vermiştir.⁴

Sıtkı Akozan, “Sanmayın âvâre bülbüller gibi güllükteyiz/ Biz yanık bir kor gibi akşam sabah Küllük’teyiz” beytiyle başlayan *Küllüknâme* (1936) adlı manzumesinde, bu kahvenin sayı olarak neredeyse 120’yi geçen 1930’lardaki ünlü müdavimlerini en belirgin

³ AKOZAN, Sıtkı (1936). *Küllüknâme*, İstanbul: Burhaneddin Basımevi.

⁴ Bkz. ÇAĞLAR, Yusuf (2011). “Bir Zamanlar Bir Küllük Vardı”, *Türk Edebiyatı Dergisi*, 456: 48-52.

özelliklerine işaret ederek anlatmıştır. Sabahattin Ali’nin yazdığı ön sözde “Muallimler Bahçesi” ve “Akademi” diye de anıldığından söz edilen bu kahveye sık sık uğrayan ünlü isimlerden bazıları, Akozan’a göre şunlardır: İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Mükrimin Halil Yınanç, Rıfki Melûl Meriç, Ali Canip Yöntem, Hilmi Ziya Ülken, Peyami Safa, Kilisli Rıfat Bilge, Kenan Hulusi Koray, Reşad Nuri Güntekin, Fuat Köprülü, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Sadri Ethem Ertem, Nurullah Ataç, Neyzen Tevfik, İbrahim Alaeddin Gövsa, Agâh Sırrı Levend, Abdülhak Hâmid, Yahya Kemal, Midhat Cemal Kuntay, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Ahmet Muhip Dıranas, Hâlit Fahri Ozansoy, Reşat Ekrem Koçu, Sabri Esat Siyavuşgil... (Ayvazoğlu 2010: 134-135).

Küllükname’de ismi geçen ve en bilinenlerinin kaydedildiği bu listedeki kişilerin yirminci yüzyılın başlarından itibaren Türkiye’de ilim, kültür ve edebiyat hayatına yön veren isimler olduğu söylenebilir. Bu da Küllük Kahvesinin uzun yıllar her fikirden ilim adamını ve aydını bir araya getiren, dünyada da eşine çok sık rastlayamayacağımız bir kulüp veya toplantı yeri mahiyetinde olduğunun göstergesidir (Ayvazoğlu 2010: 134).

Nevzad Sudi Odyakmaz’ın “Küllük” ile ilgili anılarını kaleme aldığı eserinden öğrendiğimize göre “Küllük”, ön ve arka bölüm olmak üzere iki bölümden oluşur. Arka bölüm Emin Efendi Lokantasının giriş kapısını geçtikten sonra orta yolun soluna düşen, yapıya yakın bölümdür. Ön bölüm ise lokanta kapısı önüne dik gelen yolun gelişe göre sağında, yerden yarım metre yüksekçe bir bölümdür. Duvar dibine yakın birkaç masadan oluşur (Sudi 2004: 32). Nevzad Sudi, kahvenin ön bölümünde oturanlar arasında Ahmet Hamdi Tanpınar, Hilmi Ziya Ülken, Mehmet Kaplan, Ali Nihat Tarlan, Mükrimin Halil Yınanç, Sadri Ertem, Nurullah Ataç, Agâh Sırrı Levent, Peyami Safa, Sabri Esat Siyavuşgil, Sıtkı Akozan’ı hatırladığını ifade eder. Arka bölümde ise Arif Dino, Asaf Halet Çelebi, Abdülbaki Gölpınarlı, Abidin Dino, Rıfat Ilgaz, Hasan İzzettin Dinamo, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sait Faik Abasıyanık, Salah Bırsel, Özdemir Asaf, Neyzen Tevfik, İlhan Berk, Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı gibi isimleri sayar (Sudi 2004: 33). Ön bölüm ile arka bölüm arasında zaman zaman geliş gidişler olur; fakat kahvenin müdavimleri çoğu zaman alıştıkları ve sözleştikleri yerde vakit geçirirler.

Nevzad Sudi, Küllük Kahvesinde günlük yaşananlar ile ilgili olağan durumları şu satırlarla ifade eder:

Küllük, o dönemin düşün, bilim, yazın, sanat adamlarının tümünün bir araya geldiği bir okuldu. Herkes birbirinin öğrencisi, öğretmeniydi kimileyin denektaşına vururlardı birbirlerini. Zor sınavlar geçirilirdi. Övgüler, yermeler, küçümsemeler,

aşağılamalar, çekiştirmeler, öykünmeler, abartmalar, büyükenmeler, utançalar, adam satmalar, düzenler, bölekleşmeler, yağlıklar, dostluklar. Sonra erdemliler, bilgililer, erdemsizler, aydınlar, bağnazlar, tanrıtanımazlar, inançlılar, benlikçiler, benciller, çekinmesizler, asalaklar, dalkavuklar, dolapçılar, geçimliler, geçimsizler, değerbilirler, çıtkırıldımlar, ağırbaşlılar, tutarsızlar, arabozucular, gizdüzençiler, gizsömürücüler, giztoplayıcılar, ağzı kalabalıklar, ağzı bozuklar, ağzı sıkılar, ağzı gevşekler, söz avcıları, alçakgönüllüler, hoşgörülüler, burnu büyükler, buyurganlar, dikbaşlılar, bilgiçler, benzetçiler, sapıklar, eşcinseller, kentsoylular, bireyciler, tinselciler, insancılar, toplumcular, gerçekçiler, özdekçiler, köktenciler, kuramcılar, simgeciler, girişimciler, düşkuruçular, ulusçular, ülkücüler, siyasalcılar, yayılımcılar, saptırmacılar, kargaşacılar, karşıtçılar, kışkırtıcılar, örgütçüler, ılımlılar, sürerdurumcular, duygulular, duygusuzlar, görgülüler, görgüsüzler, gözüdoymazlar, tokgözler, ikiyezlüler, iyimserler, karamsarlar, iyilikseverler, iyilik bilmezler, kişiliksizler, kuşkucular, onursuzlar, saygıbilmezler, soysuzlaşmışlar, yaltakçılar, yüreksiller, varsıllar, yoksullar, gündüşkünleri; sözün kisası usumuza, dilimize geldiğince saydık kişiliklerine ilişkin özelliklerini Küllük kahvesine sürekli gelenlerin. Tümü kişilikli, kişiliksiz bir arada nasıl sürdürürlerdi ilişkilerini Küllük karmacında, şaşakalınırdı doğrusu (Sudi 2004: 62-63).

“Küllük” ile ilgili bilgilerin yazılı birikime dönüştürülmesinde en çok emeği olan isimlerden biri olan Tarık Buğra gerek röportajlarında gerek gazete yazılarında, romanlarında ve hikâyelerinde “Küllük”ü konu etmiştir (Sökmen 2012: 79). Tarık Buğra, hiç unutamadığı mekânlardan biri olarak “Küllük”ü aynı adı taşıyan hikâyesinde anlatır. Borç, Şehir Kulübünde ve Otel Faresi gibi birkaç hikâyesinde de Küllük yıllarının izleri bulunabilir (Ayvazoğlu 2010: 138).

Tarık Buğra’nın “Küllük” adlı hikâyesinde, Küllük Kahvesinin yerine ve fiziksel özelliklerine, Küllük Kahvesinin müşterilerinin hangi mevsimlerde kahvehaneyi şenlendirdiğine, kahvede günlük olarak nelerin yapıldığına, Küllük müdavimlerinin günün hangi saatlerinde kahvehaneden ayrıldıklarına dair bilgiler bulmak mümkündür.⁵

Tarık Buğra’ya göre Küllük, üniversitenin tamamlayıcısı, hatta başlı başına bir üniversitedir. Gönül rahatlığıyla “Küllük’ten mezunum.” diyenler bile vardır (Ayvazoğlu 2010: 126).

Tarık Buğra, Küllük Kahvesi ile ilgili yapmak istediklerini, yapamadıklarını ve içinde bu konuyla ilgili ukde olarak kalanları şu şekilde ifade eder: “Küllük kahvesi, borcunu ödeyemediğim birkaç alacaklımdan birisidir. Yazmayı tasarladığım ikinci piyesimin adı

⁵ Bkz. BUĞRA, Tarık (2013). *Yarın Diye Bir Şey Yoktur*, İstanbul: Ötügen Yayınları.

Robert Taylor Küllük’te idi. Ama ne bir piyes, ne de roman... Sadece bir tek hikâye... Ve bazı atıflar... Hakkını verebilmiş değilim” (akt. Sökmen 2012: 81).

“Küllük”te zaman zaman şiir okuma gösterileri düzenlenirdi. Usta şairler kendi şiirlerini okurlardı. Bunun yanında genç şairler de yeni yazdıkları şiirleri “Küllük”teki dinleyicileriyle paylaşır, onların görüşlerine başvururlardı.

Küllük müdavimleri arasına 1940’larda yeni isimler katılır. Bunlar Orhan Veli, Abidin Dino, Fikret Adil, Asaf Hâlet Çelebi, Rıfat Ilgaz, Arif Dino, Hasan İzzettin Dinamo, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Oktay Rifat, Celal Sılay, Tarık Buğra gibi şiirde, romanda, resimde vb. alanlarda yeni iddiaları olan gençlerdir (Ayvazoğlu 2010: 136). Bu yeni isimler çoğunlukla genç kalemlerden oluşmakta ve kendilerinden önceki kuşakla bazı noktalarda uyuşmamaktadır.

“Küllük”, kuşak farklılıklarından, edebî söylemlerin ve düşüncelerin ayrışmasından ve dünyayı algılayıştaki değişikliklerden dolayı müdavimleri arasında çatışmalara da sahne ve konu olmuştur (Sökmen 2012: 81).

Necip Fazıl bir yazısında Küllük Kahvesini eleştirel bir tavırla takdim eder: “Bayezid Camii’ne bitişik ağaçlıklı kahve. Arkasını verdiği caminin vakarlı duvarı ve yüzünü çevirdiği lokantanın döner kebabı arasında, züppe tabiriyle janr sahibi bir yer. Her cinsten, sınıftan, mezhepten, zevkten, kılıktan, edadan mahşer. Arada bir musalla taşına varabilmek için bu kalabalıktan yol rica eder cenazeler. İslâm cenazesi geçerken frenk muaşeret kitaplarındaki bir kaide titizliği ile ayağa kalkan zarif adamlar kütlesi” (akt. İşli 2006: 79).

Refik Halit Karay ise “Üç Nesil Üç Hayat”⁶ (Karay: 1996) adlı eserinde Küllük Kahvesinin genç müdavimlerine eleştirilerde bulunur. “Küllük Kahvesinde iskemlelere ters oturmuş, tıraşları uzun, saçları yağlı ve kepekli, ceketleri gayet uzun ve bol, pantolonları çekik, çorapları düşük, sırtları kabarmış, omuzları kalkık, kırkına yaklaşmış ‘gençler’... Bir müddet aralarında: ‘Eskileri yerlerinden atmalı! Gazetelerin başköşeleri bizim hakkımızdır! Bunaklar ve cahiller defolsun!’ diye haykırıştıktan sonra birbirlerine şiir okumaya başlarlar” (akt. Sökmen 2012: 81).

Genç müdavimler ise, artık eski kuşağın bir hükmünün kalmadığını, kendilerinden öncekilerin söylemlerinin eskidiğini, yeni şeyler söylemek ve yeni tarzlar denemenin gerekliliğini savunmuş ve bu şekilde hareket etmiştir.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. KARAY, Refik Halit (1996). *Üç Nesil Üç Hayat*, 2. bs., İstanbul: İnkılap Kitabevi.

“Küllük”te, genç kuşak olarak bilinen şair ve yazarların bir edebiyat dergisi çıkarma amaçları olmuştur. Alaattin Hakgüder’in finansörlüğünde, Abidin Dino ve daha pek çok genç şair ve yazarın gayretlerine dayanan derginin çıkışı, eski ve yeni arasındaki çizginin keskinleştiğini gösterir (Anar 2012: 237).

Derginin çıkışı öncesinde dergi için isim arayışına girilmiş, Yahya Kemal dergi için “Kayık” ismini önermiş; fakat derginin adı olarak Hasan İzzettin Dinamo’nun görüş ve tavsiyesi üzerine “Küllük” isminde karar kılınmıştır.

Dergide Sadri Ertem, Abidin Dino, Orhan Veli, Lütfi Erişçi, Zahir Güvemli, Hüsametdin Bozok, Suphi Taşhan, Ahmed Necati, N. İlhan Berk, Abidin Nesimi, H. İzzettin Dinamo, Sabahattin Kudret, Asaf Hâlet Çelebi, Baha Dürder, Suat Taşer, Mehmet Seyda, Fikret Âdil, Celâlettin Ezine’nin yazı ve şiirleri yer almıştır (Anar 2012: 242). Bir sayı çıkabilen bu dergide Orhan Veli’nin “Tahattur” şiiri ilk kez yayımlanır. Hatta derginin bu şiir yüzünden kapatıldığı söylentiler arasındadır (İşli 1994: 169).

Kültür, edebiyat ve yayın dünyamızda çok büyük bir etkisi olan Küllük Kahvesi, 1950’den sonra başlayan Beyazıt Meydanı’nı genişletme ve Aksaray-Sultanahmet arasındaki yolu düzenleme faaliyetleri sırasında yıkılmıştır (İşli 1994: 169). 1958’de Milliyet gazetesinde yayımlanan bir haberde “Küllük”ün yeniden ihya edilmesinden bahsedilse de bu haber gerçeğe dönüşmemiştir. “Küllük”ün müdavimleri bu kahvehane ortadan kalktıktan sonra Beyazıt Meydanı’nın karşısında bulunan Marmara Kırathanesi ve aynı sırada Laleli yönünde bulunan Acem’in Kahvesine gitmeye başlamıştır (Sökmen 2012: 85). Küllük Kahvesinin yerini alan mekânlardan biri de Çınaraltı Kahvesi olmuştur (Özata Dirlikyapan 2010: 1100).

KAYNAKLAR

ANAR, Turgay (2012). *Mekândan Taşan Edebiyat*, İstanbul: Kapı Yayınları.

AYVAZOĞLU, Beşir (2010). *Dersaadet’in Kalbi Beyazıt*, İstanbul: Heyamola Yayınları.

AYVAZOĞLU, Beşir (2013). “Küllük Kahvehanesi”, *Küllük Dergisi*, 2: 1-3.

BALKAYA, Adem (2013). “Mekân Poetikasi Bağlamında Âşık Kahvehaneleri ve Âşık Üzerinde Kimi Fonksiyonları”, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (2): 881-889.

DUVARCI, Ayşe (2012). “Kültürümüzde İstanbul Kahvehaneleri ve Halk Edebiyatına Katkıları”, *Batman University Journal of Life Sciences*, 1 (1): 75-86.

- EMEKSİZ, Abdulkadir (2009). “İstanbul Kahvehaneleri”, *Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul*, 2: 123-139, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İŞLİ, Emin Nedret (1994). “Küllük Kahvesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 5: 169 İstanbul: Kùltür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- İŞLİ, Emin Nedret (2006). “Edebiyatçuların Buluştuğu Yer: Küllük Kahvesi”, *Kitap-lık Dergisi*, 90: 79-83.
- ODYAKMAZ, Nevzad Sudi (2004). *Küllük Anıları*, İstanbul: Mephisto Yayınları.
- OKTAY, Ahmet (2006). “Edebiyatçı Mekânları”, *Kitap-lık Dergisi*, 90: 63-64.
- ÖZATA DİRLİKİYAPAN, Jale (2010). “İstanbul’da Edebiyatçuların Mekânları”, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5 (3): 1092-1112.
- SÖKMEN, Cem (2012). *Eski İstanbul Kahvehaneleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.